

priporočljivo, da bivajo v dvoposteljnih sobah. Po mnenju avtorjev odločitev starih ljudi za nastanitev v eno- ali dvoposteljni sobi ne sme biti odvisna od finančnih zmožnosti in mora biti v skladu z njihovimi željami: dana jim mora biti možnost, da svojo odločitev lahko tudi spremenijo. To bo pripomoglo k boljši kakovosti življenja v domovih.

Tanja Pihlar

Valentina Hlebec, ured. (2009). Starejši ljudje v družbi sprememb. Ljubljana: Aristej, 279 strani.

KNJIGA SOCIOLOŠKIH PRISPEVKOV O STARANJU V SLOVENSKI DRUŽBI

Pričujoča knjiga je v pretežni meri rezultat večletnega dela na raziskovalnem projektu Socialna integracija starostnikov v Sloveniji. V njej so prispevki osemnajstih avtoric iz sedmih različnih inštitucij. Vsaka od njih predstavi nekoliko drugačen pogled na starost, stare ljudi in njihovo socialno vključenost v družbo. Urednica knjige **Valentina Hlebec** v uvodnem poglavju knjigo razdeli na dva dela: prvi govori o spremembah v slovenski družbi v zadnjih dvajsetih letih, ki so vplivale na starejše ljudi, drugi o socialni opori starejšim in njenih spremembah v zadnjih dvajsetih letih.

Milivoja Šircelj v drugem poglavju govori o staranju prebivalstva v Sloveniji. Gre za dogajanje, ko se povečuje delež starih ljudi. Demografska stroka to različne prikazuje. Glavni vzroki za staranje prebivalstva so manjša rodnost, daljša življenjska doba in selitve. Rodnost se v Sloveniji znižuje že preko sto let. Trenutno se Slovenija uvršča med države z najnižjo rodnostjo. Nizka rodnost je tesno povezana s prelaganjem rojevanja žensk v kasnejša leta, s tem pa se skrajša njihova rodna doba. Podaljševanje življenja pa je posledica izboljševanja življenjskih razmer. Pričakovana življenjska doba je danes 78 let, medtem ko je bila v tridesetih letih 20. stoletja le 52 let. K podaljševanju življenja je zelo pri-

pomogel razvoj medicine, predvsem razvoj in uporaba antibiotikov in cepiv. Pomembno vlogo pri staranju prebivalstva igrajo tudi selitve, saj se mladi pogosto odseljujejo v večje kraje in v druge države. V Sloveniji se staranje prebivalstva stopnjuje, kar se bo nadaljevalo tudi v prihodnje. Zelo pomembno je, da to sprejmemo in začnemo čim bolj uporabljati potenciale tretje generacije.

Slovenski sistem blaginje v procesu postopnega spreminjanja je naslov naslednjega poglavja avtoric **Zinke Kolarič, Tatjane Rakar** in **Anje Kopač Mrak**. V njem predstavijo razvoj sistema blaginje od druge svetovne vojne do danes. Pozornost namenjajo spremembam na socialnopolitičnih področjih, zlasti zaposlovanju, usklajevanju dela in družinskih obveznosti, pokojninam, poškodbam pri delu, zdravstvu in dolgotrajni oskrbi, izobraževanju in stanovanjski politiki. Ena glavnih ugotovitev je, da slovenski sistem obveznega zdravstvenega zavarovanja tvori jedro socialne varnosti za zaposlene in njihove družinske člane. V sistemu blaginje ima najpomembnejšo vlogo javni sektor. Dopolnjujejo ga neprofitne organizacije s storitvami, ki jih javni sektor ne nudi ali pa ne v zadostni meri. S privatizacijo se je začel razvijati tudi zasebni profitni sektor. To je zelo vidno na področju zavarovanja, kjer se poleg obveznega zavarovanja razvija vrsta tržnih profitnih zavarovanj. V zaključku poglavja so navedene možne smeri nadaljnjega razvoja slovenskega sistema blaginje, pri katerem so spremembe vsekakor potrebne, vendar je treba biti pozoren, da se pri spreminjanju upoštevajo dobre in slabe izkušnje iz preteklosti.

Nataša Kump in **Nada Stropnik** predstavita socialnoekonomski položaj starejšega prebivalstva, ki tvori čedalje večji odstotek prebivalstva. Predstavljena je socialnoekonomska struktura prebivalstva v letih 1997 do 1999 in 2003 do 2005. Delež aktivnega prebivalstva se je malo povečal, delež upokojenskega prebivalstva pa veliko bolj. Povečal se je tudi delež delavno aktivnih med 50. in 59. letom starosti. To poveča finančno

varnost, saj se ta s prehodom v upokojitev precej zmanjša, manjša finančna varnost pa pomeni manjšo socialno varnost. S starostjo se socialna varnost manjša, kar pogosto starejše vodi na rob revščine. Ekonomski položaj stare ljudi postavlja na družbeni rob in v starajoči se družbi bo starejših na družbenem robu čedalje več, zato je potrebno nameniti veliko pozornosti reševanju te problematike.

Jana Mali opisuje spremembe v institucionalnem varstvu starejših ljudi. Predstavi razvoj slovenskih ustanov institucionalnega varstva. V Sloveniji je bilo institucionalno varstvo starejših prevladujoča oblika javne skrbi za oskrbo starih ljudi. V preteklih desetletjih se je pozornost posvečalo gradnji in obnovam domov za stare ljudi. Pomemben poudarek so nova izobraževanja za delo s starejšimi. Avtorica meni, da se v domove namesto prejšnjega medicinskega modela uvaja socialni model, kar pomeni, da tudi socialno delo pridobiva na ugledu. Vendar socialni delavci tvorijo zelo majhen delež zaposlenih v teh institucijah. Na nadaljnji razvoj institucionalnega varstva bo imel vpliv sistem dolgotrajne oskrbe in privatizacija institucionalnega varstva.

Družinsko oskrbo starih bolnih družinskih članov predstavi **Simona Hvalič Touzery**. Glede na staranje prebivalstva je čedalje več ljudi, ki potrebujejo ali bodo oskrbo potrebovali. Ob različnih opredelitvah družinskih oskrbovalcev avtorica pravi, da so to osebe, ki so krvno ali sorodstveni povezane z osebo, ki jo oskrbujejo – to je, da ji nudijo paleto različnih storitev, ki jih imenujemo družinska oskrba. Primarni družinski oskrbovalci nosijo glavno breme negovanja in oskrbovanja, sekundarni pa pri oskrbovanju primarnemu oskrbovalcu pomagajo. Večino družinskih oskrbovalcev tvorijo ženske. Najpogostejše so oskrbovalci otroci oskrbovancev, sledijo partnerji in snahe. Ker je večina oskrbovalcev zaposlenih, ima svojo družino ali so že tudi sami stari in oslabei, ne bodo več zmogli nositi bremena oskrbovanja brez javne pomoči

države, zato je njihovo delo potrebo podpreti z zakonodajo o sistemu dolgotrajne oskrbe.

Mateja Nagode je avtorica poglavja o organizirani pomoči za stare ljudi, ki živijo na domu: pomoč na domu in varovanje na daljavo. Med oblikami pomoči starejšim se je v zadnjem času najbolj razširila pomoč na domu, varovanje na daljavo pa kljub močni začetni podpori še ni doseglo večjega kroga ljudi. V preteklosti je bila skoraj vsa javna pozornost namenjena institucionalnemu varstvu. Danes lahko z gotovostjo trdimo, da se s storitvami na domu kakovost življenja starejših ljudi izboljša in lahko dlje ali trajno ostanejo doma. To hkrati razbremeni pritisk na institucije. V Sloveniji je pomoč na domu v primerjavi z institucionalnim varstvom še vedno manj razvita in dostopna. Različne občine jo sofinancirajo v različni višini in jo nudijo v različnem obsegu. Varovanje na daljavo pa ni vključeno v okvir javnih služb, kar pomeni, da ni sistemsko urejeno, in bi ga bilo treba sistemsko urediti.

Srna Mandič govori o medgeneracijskem zavezništvu in izmenjavi virov blaginje. Staranje prebivalstva postavlja nove izzive tudi pred sisteme pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja na eni strani, na drugi pa smo priča mnogo večji zaposlenosti žensk, zaradi česar le-te veliko manj oskrbe in nege nudijo otrokom in onemoglim starim ljudem. Članek obravnava izmenjavo različnih virov blaginje med starejšimi in njihovimi odraslimi otroci. Rezultati po različnih državah kažejo, da starejši veliko pomoči dajejo. Drugi del članka predstavi sistem blaginjske oskrbe. Ta sistem povezuje javni in zasebni sektor, zato se v njem prepleta celotno medgeneracijsko zavezništvo. Prav tega pa je treba v prihodnje bolj promovirati in razvijati, da bi vse generacije čutile potrebo in dolžnost delati za skupno dobro.

V poglavju *Kako misliti, opazovati in razumeti omrežja starejših ljudi v Sloveniji* avtorice **Valentina Hlebec, Tina Kogovšek, Barbara Domajnko** in **Majda Pahor** najprej predstavijo

pojme socialna opora, omrežje in omrežje socialne opore, nato pa se posvetijo najpomembnejšim metodološkim značilnostim raziskovalnega načrta Socialna integracija starostnikov v Sloveniji. V njem so »z analizo subjektivnih izkušenj intervjuvancev razkrili značilnosti pojmovanja in doživljanja vpetosti v omrežja socialne opore, tako v smislu njenega prejetanja kot dajanja ter v določeni meri tudi razloge za to« (str. 166). V zadnjem delu poglavja se avtorice osredotočijo predvsem na pomen ter prednosti in slabosti združevanja kvalitativnih in kvantitativnih metodoloških pristopov ter na kaj je ob tem treba biti pozoren. V raziskavi so namreč najprej uporabili dostopne sekundarne podatke o omrežjih socialne opore, nato pa so jih dopolnili z lastnimi kvalitativnimi in kvantitativnimi podatki.

Pomen lokalne skupnosti in sosedov v življenju starejših ljudi v zadnjih dvajsetih letih prikazuje **Maša Filipovič Hrast**. S pomočjo primerjave stanja pred tranzicijo in po tranziciji ugotavlja odnos starejših do soseske pri nas, kakšna je vloga sosedov v njihovem omrežju ter kakšne spremembe se kažejo v času. Avtorice ne zanima le dejanska opora, ki jo nudijo sosede starejšim, temveč tudi širše razumevanje pomoči v skupnosti; zanima jo odnos do skupnosti in zaznavanje opore, ki bi jo lahko v primeru potrebe dobili. Analiza omrežij socialne opore kaže, da se je nekoliko povečala odtujenost in zmanjšalo zaupanje, vendar pa potencial skupnosti, da skrbi za starejše, še vedno obstaja, kajti »mnogi intervjuvanci še vedno omenjajo sosede kot osebe, na katere se lahko obrnejo in ki so jim v pomoč« (str. 180).

Sonja Kump in **Sabina Jelenc Krašovec** je zanimalo, v kakšni meri so starejši ljudje vpeti v svojo sosesko, kakšna so njihova socialna omrežja in kakšne posledice ima to na njihovo učenje. Izobraževanje je namreč pomemben element zmanjševanja družbene izključenosti starejših. Pomeni namreč tudi »priložnost za vzpostavljjanje socialnih omrežij starejših, ki lahko

omogoča različne oblike socialne opore, predvsem instrumentalno in emocionalno oporo ter druženje« (str. 184). Avtorici sta s pomočjo analize primerov identificirali značilnosti učnih dejavnosti odraslih v treh tipih bivalnih naselij. Primerjali sta dve generaciji (starše in stare starše) v dveh časovnih točkah (1987 in 2005). Izkazalo se je, da se pripravljenost starejših za sodelovanje v dejavnostih in tudi njihova dejanska vključenost ne glede na možnosti, ki jih ponuja določeno okolje, s starostjo zmanjšuje.

Naslednje poglavje govori o udeležbi starejših v izobraževanju v Sloveniji. Avtorici **Sabina Jelenc Krašovec** in **Sonja Kump** sta s pomočjo sekundarne analize treh preteklih raziskav (iz let 1987, 1998 ter 2004) in novo pridobljenih podatkov ugotovili, da se starejši največ vključujejo v programe neformalnega izobraževanja (v raznih društvih, klubih in drugih družbenih ter verskih organizacijah), bistveno manj pa se izobražujejo na ljudskih univerzah. Na splošno se odrasli s staranjem vse manj izobražujejo. Tisti, ki se izobražujejo, lažje premagujejo ovire, so zelo motivirani in si sami poiščejo možnosti za izobraževanje. Motivira jih predvsem povečanje uspešnosti svojega delovanja, osebna rast, druženje ter lažje soočanje s spremembami in novostmi. V nasprotju s temi, ugotavljata avtorici, da »velika večina starejših odraslih na izobraževanje gleda odklonilno, navaja veliko ovir in za izobraževanje na splošno ni motivirana« (str. 216). Kot glavne ovire navajajo prezaoptimalnost, starost, bolehnost, pozabljenost, nezainteresiranost, pa tudi stroške izobraževanja in neustrezno ponudbo programov.

Število ljudi z zelo hudimi zdravstvenimi težavami se povečuje. Velikokrat so te težave kombinirane s slabim socialnim položajem, kar ogroža kakovost njihovega življenja. **Majda Pahor, Barbara Domajnko** in **Valentina Hlebec** so obravnavale zdravje starejših ljudi v povezavi z njihovo vključenostjo v socialna omrežja, pri čemer se je izkazalo, da je aktivnost ključni pojem

pri opredeljevanju zdravja v povezavi s socialnim omrežjem. Socialno omrežje vpliva na zdravje z zagotavljanjem različnih oblik opore. Primerjava podatkov iz let 1987 ter 2002 kaže, da najpomembnejši dajalec opore ostaja najožja družina, povečala pa se je vloga bolj oddaljenih vezi. Glede splošne smeri sprememb med spoloma ni razlik. Kot pomembna značilnost socialne opore v primeru bolezni se je izkazala vzajemnost, ki je ena izmed temeljnih oblik socialnega veziva, kajti *»bolj zdrave se počutijo tisti, ki lahko skrbijo zase in delajo, in ki posledično lahko dajejo, nudijo oporo. Ti bodo tudi sami lahko brez zadržkov prosili in sprejeli pomoč«* (str. 234).

V raziskavi, ki je zajela dve časovni perspektivi (leti 1987 in 2005), sta avtorici **Zdenka Šadl** in **Valentina Hlebec** ugotovili, da so se viri socialne opore pri generacijah staršev in starih staršev skrčili na družinska oz. sorodstvena omrežja. Sorodniki najbolj kontinuirano nudijo emocionalno oporo v daljšem obdobju življenja opazovanih oseb – njihova pomembnost se v času celo povečuje. Avtorice razlagajo, da se *»s povečevanjem nezaupanja v druge povečuje tudi zaznavanje družine kot vira medsebojne skrbi, zaupanja in čustvenega zadovoljevanja«* (str. 245). Vendar pa tesne vezi zmeraj ne pomenijo pozitivnih učinkov. Pozitivna in negativna opora sta lahko prisotni tudi sočasno in učinkujeta na pozitivne in negativne vidike dobrega počutja. Učinki emocionalne opore so lahko takojšnji ali pa s časovnim zamikom, njihova glavna vrednost pa je predvsem v razbremenitvi posameznika.

Klemen Jerinc in Mojca Slana

Žitek Nina in Tomažič Matjaž (2009). Nova zgodba v stari zgodbi življenja. Pivka: samozaložba, 107 strani.

ŽIVLJENJSKE ZGODBE STARIH LJUDI

Knjižica *Nova zgodba v stari zgodbi življenja* je končni rezultat raziskovalnega projekta, v katerem sta bodoča diplomanta socialnega dela Nina Žitek in Matjaž Tomažič predstavila 90 kratkih življenjskih zgodb stanovalcev domov za stare ljudi širom Slovenije. Izvedba njunega projekta je potekala na način, da sta obiskala 30 domov za stare ljudi ter v vsakem od njih opravila tri intervjuje s tamkajšnjimi stanovalci.

Kot glavno vodilo pri zbiranju življenjskih zgodb sta avtorja poudarila predvsem pomen lastnih virov moči stanovalcev domov za stare ljudi. Te sta ugotavljala tako, da sta se v pogovorih z intervjuvanci osredotočila na pomemben dogodek v njihovem življenju ter na spremembe, ki so nastale kot posledica tega dogodka. V povedanih življenjskih zgodbah sta odkrila, da so bili pri intervjuvancih prisotni naslednji viri moči: 1. samota; 2. solze, jok; 3. vera; 4. otroci, partnerji in bližnji; 5. prijatelji. Omenjeni viri so stanovalcem domov za stare ljudi pomagali, da so se lažje soočili z življenjskimi preizkušnjami, težave uspešno premag(ov)ali ter posledično tudi osebnostno zoreli.

V osrednjem delu knjižice avtorja predstavljata življenjske zgodbe stanovalcev domov za stare ljudi v izbranih domovih. Za bralca bi bil dobrodošel podatek, po kakšnem ključu sta avtorja izbrala intervjuvance v posameznem domu, vendar tega ne navajata. Nanizane življenjske zgodbe se med seboj razlikujejo glede na dolžino ter tudi glede na izpovedno moč povedanega, ki je v nekaterih zgodbah izražena zelo plastično. *»Moja tašča je z mano zelo grdo ravnala. Pred vsemi me je vedno znova potlačila, me poniževala. Delati sem morala vse, moje delo pa zanjo nikoli ni bilo dovolj dobro opravljeno. No, in potem je tašča zbolela, in potrebovala je mojo pomoč. Bila*